

Отримано
7.02.2026 р.

Голова спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.103

І. П. Н., проф. Петрович М. В.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.103
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка доктору
педагогічних наук, професору,
професору кафедри соціальної
педагогіки та соціальної роботи
Факультету психології, соціальної
роботи та спеціальної освіти
Петрович Жанні Василівні

ВІДГУК

**Гевчук Наталії Сергіївни, кандидата педагогічних наук, доцента,
завідувача кафедри соціальної роботи Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка
на дисертацію Мартинюк Яни В'ячеславівни
«Волонтерська діяльність у територіальних громадах, постраждалих від
воєнних дій», подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна
робота**

1. Актуальність дисертаційного дослідження

Питання волонтерської діяльності в територіальних громадах, що зазнали впливу воєнних дій, набуває особливої наукової та практичної ваги в контексті трансформації сучасної системи соціальної роботи та переосмислення ролі громади як активного суб'єкта соціальних змін. За нинішніх умов волонтерство перестає бути виключно проявом спонтанної громадянської ініціативи й дедалі більше утверджується як важливий системоутворювальний чинник розвитку громади, потужний ресурс соціальної згуртованості, активізації внутрішнього потенціалу та підвищення рівня соціальної стійкості територіальних спільнот.

Воєнні та післявоєнні процеси поставили територіальні громади України в ситуацію складної комплексної кризи, що поєднує руйнування інфраструктурних об'єктів, демографічні втрати, зростання соціальних ризиків, масову психологічну травматизацію населення та ослаблення усталених соціальних зв'язків. У таких умовах волонтерська діяльність постає не лише як форма надання допомоги, а як особлива соціальна технологія відновлення громади, здатна забезпечити ефективну взаємодію та координацію зусиль державних, муніципальних і громадських суб'єктів у сфері соціальної підтримки населення.

Разом із тим сучасний стан наукових розвідок засвідчує недостатню цілісність у вивченні проблематики волонтерської діяльності в громадах, що постраждали від воєнних дій. Значна частина досліджень зосереджується на аналізі окремих волонтерських ініціатив або загальних характеристик волонтерського руху, тоді як питання комплексного забезпечення волонтерської

діяльності на рівні громади, її системної інтеграції в соціальну роботу, а також розроблення управлінських і організаційно-методичних механізмів координації волонтерських практик залишаються недостатньо розкритими.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває наукове обґрунтування організаційно-методичних умов реалізації волонтерської діяльності в територіальних громадах як цілісного й системного процесу, що поєднує соціально-педагогічні, управлінські та інституційні компоненти. Такий підхід дає змогу розглядати волонтерство не лише як соціальне явище, а як структурований елемент системи соціальної роботи громади, спрямований на підвищення її життєздатності, резильєнтності та потенціалу сталого відновлення.

У дисертаційному дослідженні аргументовано доведено, що волонтерська діяльність у територіальних громадах, які зазнали впливу воєнних дій, еволюціонує від форми громадянської ініціативи до структурованого соціального механізму, органічно інтегрованого в систему соціальної роботи. Авторка переконливо обґрунтовує необхідність глибокого наукового осмислення організаційно-методичних умов забезпечення волонтерської діяльності, що засвідчує високу суспільну значущість і безперечну наукову актуальність проведеного дослідження.

2. Наукова новизна результатів дисертації

Наукова новизна дисертаційної роботи Мартинюк Яни В'ячеславівни полягає в обґрунтуванні та розробленні цілісної системи наукових положень, спрямованих на поглиблене розкриття специфіки волонтерської діяльності в територіальних громадах, що зазнали впливу воєнних дій, а також на визначення особливостей її організації та функціонування в межах системи соціальної роботи.

Уперше здійснено теоретично виважене визначення поняття «територіальні громади, постраждалі від воєнних дій», що дало можливість трактувати їх як адміністративно-територіальні утворення, які зазнали прямих або опосередкованих наслідків збройного конфлікту, що проявляються в руйнуванні або трансформації соціальних зв'язків, зростанні потреб населення в соціальній підтримці та необхідності цілеспрямованої організації волонтерської діяльності в межах соціальної роботи.

Уперше запропоновано типологізацію територіальних громад за ступенем воєнного впливу з урахуванням характеру наслідків бойових дій, рівня соціального навантаження та ресурсних можливостей громади. Це дозволяє диференційовано підходити до організації та забезпечення волонтерської діяльності в різних типах громад, зокрема тимчасово окупованих, деокупованих, частково чи повністю зруйнованих, громадах-реципієнтах внутрішньо переміщених осіб, громадах «сірої зони», громадах у районах активних бойових дій та громадах, що перебували в умовах оперативного оточення.

Уперше розроблено комплексну систему індикаторів розвитку територіальних громад у контексті реалізації волонтерської діяльності, яка охоплює рівень розвитку місцевого самоврядування та його взаємодії з органами державної влади у питаннях підтримки й координації волонтерських ініціатив,

ступінь соціальної згуртованості, довіри та громадянської активності мешканців, ресурсний потенціал громади, її життєздатність як простору волонтерської активності, а також готовність населення й локальної влади до організації та підтримки волонтерської діяльності.

Уперше обґрунтовано, систематизовано та експериментально апробовано організаційно-методичні умови забезпечення волонтерської діяльності в територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій. Вони передбачають створення спеціалізованого координаційного центру волонтерської діяльності, підготовку та професійний супровід лідерів волонтерських груп, а також упровадження системи моніторингу й оцінювання результативності волонтерських ініціатив. Запропоновано критерії оцінювання ефективності волонтерської діяльності з урахуванням рівня залученості мешканців, якості координаційних процесів, сталості волонтерських практик і їх впливу на процеси відновлення громади.

Уточнено зміст поняття «волонтерська діяльність у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій», яке інтерпретується як добровільна, безоплатна та суспільно значуща діяльність, спрямована на підтримку населення, відновлення життєдіяльності громади, подолання соціальних, психологічних і гуманітарних наслідків війни, а також на посилення соціальної згуртованості та резильєнтності територіальної спільноти.

Подальшого розвитку набули наукові положення щодо специфіки організації волонтерської діяльності в територіальних громадах у контексті воєнних і післявоєнних трансформацій, що розширює можливості її ефективної інтеграції в систему соціальної роботи.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Теоретична й практична цінність результатів дисертаційного дослідження Мартинюк Яни В'ячеславівни є беззаперечною та зумовлена як високою актуальністю обраної проблематики, так і вагомістю отриманих наукових висновків. Дисертаційна робота сприяє поглибленню наукового розуміння волонтерської діяльності як системоутворювального компонента соціальної роботи в територіальній громаді, особливо в умовах воєнних і післявоєнних трансформацій.

Теоретичне значення дослідження полягає в розширенні та уточненні понятійно-категоріального апарату проблематики волонтерської діяльності в громаді, а також у концептуалізації територіальних громад, що постраждали від воєнних дій, як особливого соціального простору зі зміненою конфігурацією соціальних зв'язків, ресурсного потенціалу та потреб населення. Обґрунтовані в роботі положення щодо ролі волонтерства як чинника соціальної згуртованості, резильєнтності та розвитку громад збагачують сучасні теоретичні підходи соціальної роботи в громаді, соціальної педагогіки й досліджень волонтерського руху, формуючи підґрунтя для подальших міждисциплінарних наукових досліджень.

Практична значущість дисертації полягає в можливості впровадження розроблених авторкою організаційно-методичних умов забезпечення волонтерської діяльності, системи індикаторів розвитку територіальних громад і критеріїв оцінювання ефективності волонтерської діяльності в діяльність органів місцевого самоврядування, соціальних служб, громадських і волонтерських організацій. Запропонований інструментарій може бути використаний для планування, координації та моніторингу волонтерських ініціатив у громадах, що зазнали впливу воєнних дій, а також для підвищення результативності взаємодії між суб'єктами соціальної роботи, волонтерським середовищем і місцевими органами влади.

Вагомим прикладним результатом дисертаційної роботи є можливість застосування її положень у процесі підготовки фахівців соціальної сфери, удосконалення освітніх програм і навчально-методичного забезпечення спеціальності «Соціальна робота», а також під час розроблення та реалізації соціальних програм і стратегій розвитку територіальних громад у воєнний і післявоєнний періоди.

Загалом результати дисертаційного дослідження Мартинюк Яни В'ячеславівни вирізняються значною теоретичною та практичною цінністю, можуть бути ефективно використані як у науково-дослідній, так і в практичній діяльності та свідчать про високий рівень наукової зрілості авторки.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукова виваженість результатів дисертаційного дослідження Мартинюк Яни В'ячеславівни зумовлена високим рівнем методологічної культури роботи, цілісністю авторської наукової концепції, логічною послідовністю розкриття дослідницької проблеми та обґрунтованим добром методів відповідно до мети й завдань дослідження.

Методологічну базу дисертації становлять сучасні міждисциплінарні підходи до вивчення соціальної роботи в громаді, розвитку територіальних громад і волонтерської діяльності в умовах воєнних та післявоєнних трансформацій. Авторка послідовно поєднала положення соціально-педагогічних, соціально-управлінських і соціально-психологічних теорій, що забезпечило комплексний, багатовекторний аналіз волонтерської діяльності як складного соціального феномену та як структурного компонента системи соціальної роботи на рівні територіальної громади.

Наукові положення дисертації спираються на репрезентативний масив вітчизняних і зарубіжних наукових праць, нормативно-правових документів, аналітичних матеріалів та узагальнення сучасного практичного досвіду організації волонтерської діяльності. Важливою особливістю дослідження є гармонійне поєднання ґрунтового теоретичного аналізу з результатами масштабного емпіричного дослідження, у межах якого застосовано як кількісні, так і якісні методи збору інформації, зокрема анкетування, опитування, глибинні інтерв'ю та формувальний експеримент, спрямований на перевірку ефективності

запропонованих організаційно-методичних умов забезпечення волонтерської діяльності в громадах, постраждалих від воєнних дій.

Достовірність і наукова переконливість отриманих результатів забезпечуються коректним використанням методів математичної статистики, аналізом динаміки змін ключових показників на різних етапах дослідження, а також узгодженістю емпіричних даних із теоретичними узагальненнями. Висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, логічно випливають з отриманих результатів, є внутрішньо узгодженими та методологічно обґрунтованими.

Характерною рисою дисертаційної роботи є її системний характер, що виявляється у тісному взаємозв'язку теоретичних положень, концептуальної моделі, організаційно-методичних умов, критеріїв і показників ефективності волонтерської діяльності, а також у комплексному розгляді волонтерства як складової цілісної системи соціальної роботи в територіальній громаді. Такий підхід забезпечує концептуальну завершеність дослідження та високий рівень обґрунтованості його результатів.

У цілому наукові положення, висновки та рекомендації, подані в дисертації Мартинюк Яни В'ячеславівни, характеризуються достатнім рівнем наукової аргументованості, достовірності та методологічної чіткості й повною мірою відповідають вимогам, що висуваються до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора наук у галузі соціальної роботи.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Результати аналізу дисертаційного дослідження Мартинюк Яни В'ячеславівни підтверджують високий рівень реалізації поставленого наукового завдання, цілісність авторської наукової концепції та логічну виваженість побудови дослідницької програми. Мета і завдання роботи реалізовувалися послідовно та системно, що забезпечило її концептуальну завершеність і узгодженість між теоретичними положеннями, емпіричними результатами та сформульованими висновками.

Здобувачка продемонструвала належний рівень методологічної підготовки, здатність до цілісного наукового мислення та впевнене володіння інструментарієм наукового пізнання на всіх етапах дослідження — від теоретичного осмислення проблеми й узагальнення наукових підходів до аналізу та інтерпретації емпіричних даних. Обрані методи дослідження є науково обґрунтованими, адекватними меті та завданням дисертації, а їх поєднання забезпечує комплексний підхід до вивчення волонтерської діяльності в територіальних громадах, що зазнали впливу воєнних дій.

Важливим свідченням наукової зрілості авторки є її спроможність виходити за межі описового рівня аналізу та формулювати узагальнення концептуального характеру. У роботі чітко простежується послідовна авторська позиція щодо розуміння волонтерської діяльності як структурованого елемента системи

соціальної роботи в громаді, а також щодо визначальної ролі організаційно-методичних умов у забезпеченні її результативного функціонування.

Отримані результати відзначаються повнотою реалізації поставлених завдань і відповідністю заявленій меті дослідження, що дає підстави розглядати дисертацію як завершену, самостійну наукову працю. Сформульовані у ній висновки логічно випливають з результатів дослідження, є внутрішньо узгодженими та науково обґрунтованими.

У цілому рівень виконання наукового завдання та ступінь опанування здобувачкою методологією наукової діяльності повністю відповідають вимогам, що висуваються до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі соціальної роботи, і засвідчують сформованість Мартинюк Яни В'ячеславівни як самостійного та компетентного науковця.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях

Апробація результатів дисертаційного дослідження Мартинюк Яни В'ячеславівни здійснювалася на високому науковому рівні та відзначається систематичністю й послідовністю протягом усього періоду виконання роботи. Основні положення дисертації були винесені на фахове обговорення під час міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, семінарів і круглих столів, що сприяло їх науковій перевірці, критичному осмисленню та уточненню в ході професійної дискусії. Такий формат апробації підтверджує включеність дослідження в актуальний науковий простір і практику соціальної роботи в територіальних громадах.

Результати дисертації відображено у 17 наукових публікаціях, з яких 10 підготовлено одноосібно, а 7 — у співавторстві. Ключові положення дослідження викладено у 6 статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях України (з них 2 — у співавторстві), а також у 11 наукових працях, у яких додатково репрезентовано окремі результати дослідження. Тематичний зміст публікацій безпосередньо корелює з проблематикою дисертації, відображає її основні теоретичні засади та провідні емпіричні результати, що засвідчує концептуальну єдність оприлюднених матеріалів і послідовність наукового пошуку здобувачки.

Важливим свідченням прикладної спрямованості та практичної значущості отриманих результатів є їх упровадження в діяльність установ і організацій, що здійснюють соціальну роботу. Матеріали дослідження були інтегровані в практику Харківського обласного центру соціальних служб, громадської організації «Ла Страда – Україна», Міжнародної організації HealthRight та Міжнародного благодійного фонду «Українська фундація громадського здоров'я», що підтверджується відповідними актами впровадження та довідками. Це свідчить про високу практичну релевантність результатів дисертації, їх відповідність актуальним потребам соціальної роботи та можливість ефективного застосування запропонованих наукових положень у реальних умовах функціонування територіальних громад, які постраждали від воєнних дій.

Отже, рівень апробації результатів дисертаційного дослідження та повнота їх відображення в наукових публікаціях дають підстави розглядати дисертацію Мартинюк Яни В'ячеславівни як науково зрілу, методологічно обґрунтовану працю, що повністю відповідає вимогам, встановленим для дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі соціальної роботи.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу

Структура і зміст дисертаційного дослідження Мартинюк Яни В'ячеславівни характеризуються логічною впорядкованістю, внутрішньою узгодженістю та концептуальною завершеністю, що забезпечує послідовне розкриття заявленої проблематики та досягнення мети і завдань дослідження.

Дисертація має традиційну для наукових праць відповідного рівня структуру та складається з анотацій українською й англійською мовами, переліку публікацій здобувачки, вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Робота містить вісім додатків загальним обсягом 25 сторінок, які уточнюють і доповнюють основні положення дослідження. У дисертації представлено 17 таблиць і 37 рисунків, що сприяють систематизації матеріалу, підвищують наочність викладу та аргументованість отриманих результатів.

Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінок, з яких 187 сторінок припадає на основний текст. Список використаних джерел включає 301 найменування, у тому числі 34 — іноземними мовами, що свідчить про ґрунтовність теоретичного аналізу, широту наукового пошуку та орієнтацію авторки на сучасний міжнародний науковий контекст.

Зміст дисертації вирізняється послідовною логікою викладу, чіткою структурною організацією теоретичного та емпіричного матеріалу, а також узгодженістю між усіма її розділами. У першому розділі здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз проблематики волонтерської діяльності в територіальних громадах, що постраждали від воєнних дій, з урахуванням сучасних підходів соціальної роботи та концепцій розвитку громад. Другий розділ спрямований на дослідження реального стану й практик організації волонтерської діяльності в зазначених громадах та на обґрунтування організаційно-методичних умов її ефективного забезпечення. У третьому розділі представлено результати експериментальної апробації запропонованих умов, що надає дослідженню логічної завершеності та практичної верифікованості.

Дисертаційна робота має виразний самостійний характер і відображає послідовну реалізацію авторського бачення проблеми волонтерської діяльності в територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій. Викладені наукові положення, узагальнення та висновки засвідчують здатність здобувачки до незалежного наукового пошуку, глибокого аналітичного осмислення матеріалу та формування теоретично обґрунтованих узагальнень.

У цілому дисертація є завершеним і цілісним науковим дослідженням та відповідає чинним вимогам щодо структури, обсягу й оформлення дисертаційних

робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Її структура, змістове наповнення та логіка подання матеріалу узгоджуються із сучасними стандартами наукових досліджень у галузі соціальної роботи та забезпечують належний рівень наукової аргументованості й практичної значущості отриманих результатів.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Аналіз дисертаційного дослідження Мартинюк Яни В'ячеславівни та її наукових публікацій свідчить про неухильне дотримання принципів академічної доброчесності, коректне використання джерел і високий рівень наукової культури викладу матеріалу.

У роботі систематично дотримано вимог щодо оформлення цитувань, посилань на джерела, структурування списку використаної літератури та подання результатів дослідження. Запозичення з праць інших авторів супроводжуються коректними посиланнями, а наукові положення, узагальнення та висновки є результатом самостійного наукового пошуку здобувачки.

У дисертації та наукових публікаціях Мартинюк Яни В'ячеславівни не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації. Емпіричні дані, представлені у роботі, відзначаються логічною узгодженістю, методологічною обґрунтованістю та внутрішньою коректністю, що підтверджує їх наукову достовірність.

Таким чином, дисертаційне дослідження та наукові публікації здобувачки відповідають принципам академічної доброчесності та чинним вимогам до наукових праць у галузі соціальної роботи, що засвідчує належний рівень наукової культури автора.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукову новизну та практичну значущість результатів, отриманих дисертанткою, вважаю доречним окреслити деякі дискусійні моменти та висловити окремі науково-методологічні зауваження й рекомендації.

1. Авторкою дисертаційного дослідження вперше здійснено класифікацію територіальних громад, постраждалих від воєнних дій (територіальні громади, що приймають внутрішньо переміщених осіб; тимчасово окуповані територіальні громади; територіальні громади, які формально зафіксовані на мапі, проте фактичне проживання на їх території є неможливим; територіальні громади, що перебувають у «сірій зоні»; територіальні громади, розташовані на лінії фронту; територіальні громади, які перебувають в оточенні (блокуванні)), а також розкрито їхні характерні особливості (с. 57–62). На наш погляд, доцільним було б чіткіше окреслити методологічні підходи, використані для побудови зазначеної класифікації територіальних громад, постраждалих від воєнних дій, а також обґрунтувати ресурсний потенціал кожного з виокремлених типів громад з точки зору можливостей та обмежень розвитку волонтерської діяльності.

2. Емпірична частина дисертаційного дослідження вирізняється значним обсягом та ґрунтовністю опрацювання, а результати, отримані під час пілотного й контрольного етапів експерименту, свідчать про продуманість та практичну значущість експериментальної програми. Водночас, на нашу думку, доцільно було б чіткіше структурувати й представити результати констатувального етапу відповідно до логіки програми експерименту, поданої в Додатку Б, що сприяло б підвищенню наукової чіткості та аналітичної узгодженості дослідження.

3. Представлена в параграфі 3.1 авторська комплексна тренінгова програма «Соціальна підтримка територіальних громад, постраждалих від воєнних дій» вирізняється чіткою практичною спрямованістю. Водночас доцільним є більш ґрунтовний виклад у тексті дисертації змісту реалізованих заходів із виокремленням форм і методів, що виявилися найбільш дієвими та результативними у контексті досягнення поставлених цілей.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер і не знижують загальної наукової цінності дисертаційного дослідження, а радше окреслюють перспективи подальшого розвитку досліджуваної проблематики.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам

Незважаючи на висловлені дискусійні положення та рекомендації, слід наголосити на високому теоретико-методологічному рівні рецензованої роботи, її актуальності для сучасної теорії та практики соціальної роботи, науковій новизні та практичному значенні. Дисертаційне дослідження Мартинюк Яни В'ячеславівни відповідає вимогам МОН України до науково-дослідницьких праць.

Дисертація «Волонтерська діяльність у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій» є завершеною науковою працею, у якій авторка отримала нові науково обґрунтовані та експериментально перевірені результати.

Означена дисертаційна робота відповідає вимогам п. 6-9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. а № 155/30023, а її авторка, Мартинюк Яна В'ячеславівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної роботи
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Наталія ГЕВЧУК

Засвідчую
Н.Гевчук
(прізвище)
начальник відділу кадрів
І.І.Оліник
(підпис)